

RAZVOJ GOVORA – OD ROĐENJA DO 6. GODINE

Zbog svoje funkcionalnosti i mnogih drugih nezamjenjivih uloga govor predstavlja jednu od najznačajnijih karakteristika ljudskih sposobnosti i kao takav, uvijek je bio predmet raznih rasprava i različitih vrsta procjenjivanja. Brojne su i različite definicije govora ali kao jedna od najčešće korištenih i moglo bi se reći jedna od najjednostavnijih jeste ona koja kaže da je govor osnovno sredstvo ljudske komunikacije. Ipak, ukoliko se želi barem djelimično objasniti stvarna uloga i značenje govora u cijelokupnom razvoju individue i njenom kasnijem socijalnom i svakom drugom funkcionisanju, definicija govora morala bi biti znatno detaljnija i opširnija. Svako ozbiljno naučno istraživanje iz oblasti govora doprinosi rasvjetljavanju jedne od najmističnijih i najkarakterističnijih osobina ljudske vrste. Važno je naglasiti da se u literaturi mogu naći mnogi slučajevi kada se pod terminom govor podrazumijeva i govor i jezik odnosno, u najširem smislu verbalna komunikacija. Jezik i govor ne mogu se poistovjećivati, zamjenjivati, isključivati niti odvajati. To su dva neodvojiva dijela jednog procesa. Govor se formira i razvija kao potreba za realizacijom jezičkog sistema, dok jezik nastaje i razvija se kao produktgovora.

Za normalan razvoj govora odgovorni su mnogobrojni faktori. U najopštijoj varijanti ovi faktori mogu se podijeliti na prenatalne, natalne i postnatalne. Kada govorimo o prvoj grupi, mora se znati i to da mnogi stručnjaci smatraju da proces razvoja govora i komunikacije uopšte počinje i još prije samog rođenja a da novorođenče može razlikovati glas majke od ostalih govornika, te je s toga vrlo važan proces normalnog intrauterinog razvoja svih organskih sistema važnih za razvoj govora. Neki od važnijih preduslova za nesmetano usvajanje govora i jezika su uredan slušni status, uredno funkcioniranje centralnog nervnog sistema kao i uredna građa i funkcija govornih organa. Upravo zato što govor predstavlja razvojni sistem komunikacije, on je često i prva manifestacija nekih drugih problema koji se mogu kasnije javiti. Govor se uspješno može iskoristiti kao efikasan sistem neke vrste monitoringa ili nadgledanja normalnog rasta i razvoja te identifikacije potencijalnih problema. Kao i za mnoge druge aspekte normalnog i što uspješnijeg razvoja pojedinih funkcija, tako su i za pravilan razvoj govora najvažniji sistematska prevencija, pravovremena detekcija, kvalitetna dijagnostika i što raniji i sve obuhvatniji tretman svih poremećaja vezanih za proces komunikacije.

Razvoj govora je vrlo složen kontinuiran proces koji direktno zavisi od normalne razvijenosti respiratornog, centralnog nervnog, oralnog, slušnog i mnogih drugih sistema. Kao takav, govorni razvoj proizilazi iz ranije razvijene neverbalne komunikacije. Inače, govorni razvoj ima svoju neverbalnu i verbalnu fazu a može se podijeliti i na prelingvističku i lingvističku fazu.

Prelingvistička faza – može se nazvati još i faza glasanja ili faza vokalizacije zato što odmah po rođenju dijete proizvodi glasove, i kada je zadovoljno i kada plače, a ti glasovi su većinom vokali. U ovoj fazi glasovi koji se čuju su prolazni, bez kodiranog značenja, neprecizni, artikulacijski labavi i akustički neodređeni.

Poslije je broj glasova je sve veći i dolazi do određene ekspanzije nakon čega dolazi faza brbljanja i obuhvata period do petog do jedanaestog mjeseca kada se javlaju

kombinovani glasovi bez značenja (suglasnici i samoglasnici) koji se najviše koriste u igri a u drugoj polovini ove faze javljaju se udvojeni slogovi ali također bez značenja. Karakteristično za prelingvističku fazu jeste da nakon ovladavanja fazama vokalizacije i brbljanja, dijete značajno razvija sposobnost percepcije kako svog tako i tuđeg govora i više je u stanju percipirati govor nego li ga producirati.

Lingvistička faza – počinje izgovorom prve riječi. Dvije trećine djece izgovori svoju prvu riječ između devetog i dvanaestog mjeseca života, isto toliko djece počne da upotrebljava fraze između 17 i 24 mjeseca a oko druge godine dvije trećine djece je razumljivo za šire okruženje. Već u početnom dijelu ove faze riječ dobiva svoju funkciju i sama i izolovana može sadržavati cijelu poruku. Kasnije se sa rastom i razvojem broj riječi uvećava te dijete sa dvije godine upotrebljava oko 280 riječi. Do druge godine većina riječi koje dijete izgovara su imenice. Prve rečenice se javljaju sa oko dvije godine a kasnije sa povećanjem rječnika raste i povećanje kompleksnosti kombinacija riječi u rečenici.

Kao proces koji prethodi razvoju govora a koji je ujedno i neodvojiv dio istog, razvoj glasa se odvija kroz nekoliko faza a to su:

Prva faza – u kojoj dolazi do objedinjavanja pojedinačnih artikulacionih elemenata u određene glasove;

Druga faza – koja je obično okarakterisana izostankom jednog ili više glasova iz strukture riječi;

Treća faza – upotreba sličnih glasova;

Četvrta faza – kada dolazi do približavanja normalnom izgovoru uz određene devijacije;

Peta faza – normalan izgovor glasa.

Dakle, svaka od gore navedenih faza može se vezati za određeni uzrast djeteta i njegovu razvojnu fazu. Zbog toga je jako bitno obratiti pažnju na ovu činjenicu prilikom procjene dječijeg govora jer je neophodno u obzir uzeti mnogo faktora kao što je hronološka dob, stanje govornih organa i sl. Npr. za uzrast djeteta od 4 do 5 godina toleriše se eventualni nepravilni izgovor pojedinih glasova kao što su L, R, Č, Ć, Dž, Đ, Š i Ž. Međutim, u okviru ovih normalnih normi postoje djeca koja ne ispunе očekivanja u predviđeno vrijeme ali ipak pokazuju suštinski normalan razvoj. Teško je reći kada se kod djece koja kasnije progovaraju, to kašnjenje može nazvati "abnormalnim". S jedne strane, djeca koja kasnije progovaraju mogu imati na kraju perioda predviđenog za normalan razvoj govora, sasvim uredan govorno-jezički razvoj a s druge strane, samo savladavanje govora nije garancija kasnjeg urednog razvoja jer veliki broj djece sa zakašnjelim govorom imaju teškoće u učenju.

Za pravilan razvoj govora djeteta, a u cilju pravovremenog tretmana, pri sumnji na bilo koji oblik govorne teškoće neophodno je konsultirati se sa logopedom. Vrlo često, a posebno u ranoj fazi razvoja govora, tretman određenih nepravilnosti u izgovoru ili poremećaju fluentnosti govora idu preko roditelja a ne direktnim tretmanom djeteta. Savjetodavni razgovor sa roditeljima i osobama iz užeg okruženja može biti od velike važnosti za pravilan razvoj govora i prevenciju eventualnih kasnijih poteškoća. Zbog kvalitetnijeg razumijevanja i prepoznavanja eventualnih problema u razvoju govora, u

nastavku dajemo pregled nekoliko vještina kojima bi djeca trebala ovladati u skladu sa svojom dobi:

1. **OD ROĐENJA DO TRI MJESECA**

- smiješi se kada vas vidi
- plač je u skladu sa potrebama; plače različito kada ima različite potrebe
- glasa se vokalima i guguće

2. **OD TRI DO ŠEST MJESECI**

- glasovima pokazuje ushićenje i razočarenje
- brblja razne zvukove koji su sve više slični glasovima uz kombinaciju sa P, B, M
- stvara zvukove grgljanja kada se igraje sa njom

3. **OD ŠEST DO DVANAEST MJESECI**

- služi se glasovima da zadrži pozornost
- oponaša razne glasove govora
- razlikuje ljutit glas od tepajućeg
- brbljanje ima dugačke i kratke skupine glasova
- ima usvojenu jednu ili dvije riječi

4. **OD DVANAEST DO DVADESETČETIRI MJESECA**

- svakog mjeseca izgovara sve više riječi
- spaja dvije riječi zajedno
- postavlja pitanja sa jednom ili dvije riječi
- upotrebljava razne suglasnike na početku riječi

5. **OD DVIJE DO TRI GODINE**

- imenuje skoro sve predmete iz okruženja
- upotrebljava do tri riječi da traži nešto
- za roditelje uglavnom razumljivo izgovara
- privlači pažnju prema predmetima imenujući ih

6. **OD TRI DO PET GODINA**

- može ispričati šta je radilo negdje gdje je bilo
- govor je obično tečan, bez ponavljanja slogova i riječi
- sa četiri i pol godine glas je jasan kao i u većine vršnjaka
- komunicira sa djecom i odraslim bez problema
- priča priče u kojima se pridržava teme
- na kraju ove faze većinu glasova izgovara ispravno (tolerišu se glasovi R, L, Č, Ć, Š, Ž) a služi se istom gramatikom kao i svi u porodici